№ 29 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍ 12 — 1895 — ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕԳՈՍՏՈՍ 12 № 29

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱՒԻՂ

«ՇԱՒԻՂԸ» ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» տարեկան գինը 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան: Առանձին համարները 5 շահի:

Արտասահման տարեկան 8 ֆր. կամ 3 րուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 րուբլի:

Արտասահմանից փողի համար պիտի դիմել հետեւեալ հասցէով. Черезъ Баку въ Энзели Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер. Бекъ-Назарову.

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է 10-ից մինչև 2 ժամը. (բացի կիրակի և տօն օրերից:

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով իւրաքանչիւր բառին մի անգամուայ համար 1 շահի: Արտասահմանի յայտարարութիւնները բառին 1 կոպէկ:

Նամակները, նաև Պարսկաստանի բաժանորդագրութեան հասցէ. Rédaction «CHAVIGH» Téhéran. (Perse)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մոռացուած հարցեր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Ռաշտի խնդիրը. Մի կեղտոտ դաւ. Նամակ Ռաշտից. Նամակ Խմբագրութեան. Մասնախօսութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. Յայտարարութիւններ.

ՄՈՌԱՑՈՒԱԾ ՀԱՐՑԵՐ

—

II

Սկսենք մեր խօսքը դպրոցական հասոյթների մասին՝ ամենատարրական կէտից:

Ուսումը, որպէս և ամեն տեղ, չը պէտք է ձրի տալ և վարժ ցնել հասարակութիւնը ձրիակերութեան, այլ վճարումով և այն էլ պարտաւորեցուցիչ: Ինչպէս առաջ ասել ենք, էլի կրկնում ենք, որ ծնողներն եթէ պարտաւորութիւն են զգում պահեցնել իրանց զաւակներին հայթայթելով նրանց համար կերակուր հագուստ և այլ պիտոյքներ, կրկնակի պարտաւորութիւն պիտի զգան հոգալ նրանց մտաւորական զարգացման պիտոյքները. բայց վճարելով և ոչ թէ մուրալով: Բացառութիւն համարել միմիայն թէհրանցիներին—կը լինէր անտրամաբանական: Մեր այժմեան դրութեան մէջ հոգաբարձութիւնը մուրում է հասարակութիւնից մէկ քանի կոպէկներ, հասարակութիւնն էլ իւր հերթին մուրում է նրանից իւր զաւակների ձրի կրթութիւնը և ուսումը. այդ իսկ պատճառով ոչ հոգաբարձութիւնը կարողանում է հասնել իւր նպատակին և ոչ էլ հասարակութեան զաւակներն են կրթվում, ուսում ստանում:

Ուրեմն ինչպէս պէտք է կառավարուեն մեր դպրոցները, քանի որ երկու կողմերն էլ միմեանցից պահանջում են և ոչ մէկը չէ ստանում:

Պէտք է դպրոցների մուտքը դարձնել թոշակաւոր. հասարակութիւնից ընտրուած հոգաբարձութիւնը թող որոշէ ամեն մի աշակերտի վճարելիքը և պահանջէ նրա ծնողից ամսական մի որոշ տուրք (ոչ պակաս քան 5 ղրան):

Այդպէս. եթէ Հայկազեան երկսեռ վարժարանների աշակերտաց ամենապակաս թիւը հաշւենք 70, կունենանք (եթէ հոգաբարձութիւնը չուզէ բարձրացնել թոշակը, այլ սկզբունքով ընդունել նրա ներմուծումը դպրոցում) 420 թուման տարեկան մի գումար, որին աւելացնելով նաև տէրութեան 200 թուման ռոճիկը, այլ և զանազան ժամանակող արտաքին արդիւնքներ որպիսիք են—ներկայացումներ, երեկոյթներ մինչև իսկ կամաւոր նուէրներ—հոգաբարձութիւնը կ'ունենայ ամենաքիչը 700 թումանի մի արդիւնք:

Ուրեմն եթէ հոգաբարձութիւնը ձեռք առնէ—որ և արդէն պարտաւոր է—այս առաջին ամենագործնական միջոցը, կարծում ենք, որ խաղաղ կերպով կարող է բռնալ դպրոցների դուռը և վստահ լինել որ տանձի փոխարէն ստանալու է:

Բայց գուցէ առարկեն—ինչպէս շատ անգամներ արդէն լսել ենք—թէ հասարակութիւնը տրամադիր չէ ուսման համար տուրք վճարել և թէ տարբեր միջոցներով պէտք է առնել նրանից: Այդ բոլորովին սխալ է:

Տեսրակում ստորագրելու սիստեմով հասարակութիւնը չէ վճարում. մէկը ստորագրում է դիցուք 7 թուման և երեք զաւակ ուղարկում դպրոց. մի քանի տարիներ զաւակները յաճախում են դպրոց, սակայն ոչ մէկ անգամ վճարում այդ 7 թումանը: Իսկ եթէ թոշակը չը կամենայ վճարել, այդպիսի հանգամանքներում աւելի լաւ է դպրոց չունենալ, ունեցածն էլ փակել, քան թէ հոգաբարձութիւնը հասարակութիւնից և այս վերջին առաջիններից մուրա և ոչինչ չըստանան:

Մեր այս առաջարկը այնքան տարրական մի առաջարկ է, որի վրայ կանգ առնել երկար աւելորդ կը լինէ: Մենք մտածում ենք որ հէնց այս տարուանից սկսած հոգաբարձութիւնը պիտի ձեռնարկէ թոշակի սիստեմը:

Իսկ մենք մեր ցոյց տուած գումարից յետոյ, բիւջէի բաց մնացածի համար կը ցոյց տանք միւս անգամ, եկեղեցական կալուածներից և այլ շարժական ստացուածքից պակասող ուրիշ այնպիսի արդիւնքներ, որոնք կամ կորսվում են աննպատակ և կամ կլանվում և որոնք աւելացնելով թոշակներից կազմուած գումարի վրայ, կը դոյացնեն դպրոցը պահպանող մի մշտական գումար:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌԱՇՏԻ ԽՆԴԻՐԸ

—

«Շաւիղ» № № 20 և 21 համարներում մեր մի թղթակիցն ու գլխաւոր աշխատակիցը խօսելով այդ տեղի տիրացու ուսուցչի մասին, յայտնել են այն փաստը որ «դրացիները պատմում են թէ ուսուցիչն ու ուսուցչուհին օղի և գինի են բերել տալիս և օր. դպրոցում սպաբեր են սարքում, իսկ ուսուցչի ունեցած պարսիկ աշակերտները հանդիսատես են այդ զուարճութեան»: Ի միջի այլ փաստերի, որոնց իսկութիւնը ոչոք չէ հերքում, այս փաստն է, որին նոյն քաղաքի ուսուցիչը խեղաթիւրելով, օգտուելով ժողովրդի դիւրահաւատութիւնից, գրգռել է նրանց մեր թերթի դէմ, հաւատացնելով որ իբր թէ մեր թերթը կամենում է դպչել աշակերտուհիների պատւին և այլն: Ուսուցչի այդ անազնիւ վարմունքը, որի տակ կամեցել է իր կեղտերը դիմակաւորել, սկզբում ահագին յուզում է ձգել Ռաշտի ժողովրդի մէջ. մեր մէջ կարդացող և հասկացողներ, մանաւանդ ամբոխի մէջ քիչ են. մի խորամանկ մարդ կարող է նրանց քթիցը բռնել և այս ու այն գրուածքի միտքը բոլորովին այլ կերպ մեկնաբանելով, սխալ ուղղութեան վրայ դնել ժողովրդին: Փորձեր ունինք որ յետին մտքեր. լիովին հակառակ հասկացողութիւն են հանել այնպիսի գրուածքներից, որոնք միմիայն անմեղութիւն կամ պարզ մտքեր են բովանդակել, բայց, օգտուելով ժողովրդի միամտութիւնից և իր կեղտերը թագցնել կամենալով մտ էլ հասարակութեան պատիւը պաշտպանողի դերի մէջ—մտնում են միայն բարոյապէս փչացած անձնաւորութիւններ:

Այդպէս էլ կատարել է Ռաշտում: Այստեղի ուսուցիչը, կամենալով իր կեղտերը ծածկել և ժողովրդի ուշադրութիւնը վրիպեցնել, խեղաթիւրել է մեր գլխաւոր աշխատակցի տուած տեղեկութիւնները, ստանձնել է հասարակութեան և կամ անմեղ աղջիկների պաշտպանի տարտիւֆական դերը և գրգռել դիւրահաւան ամբոխին, մինչև իսկ ստորագրութիւններ կազմել: Բայց միթէ փորձերը չեն ցոյց տուել թէ որ աստիճան հեշտ է—մանաւանդ մեզնում—կորզել ստորագրութիւններ նոյն իսկ ամենակներև ստեր պաշտպանելու համար: Ո՞վ չէ տեսել այդպիսի շատ դէպքեր. դեռ երէկ էր որ Սալմաստի ենիչերական խումբը—Արսէն վ. Վեհունին, թեմական տեսուչը և այլն—հարիւրաւոր ստորագրութիւններով թղթեր ներկայացրին, ուր ասուած է որ նրանք իդէալական ազնուութեան տէր անձինք են և այլն: Ամբոխի քթիցը բռնելուց դիւրին ոչինչ չը կայ. մի քանի փքուն—«ազգասիրական» ֆրազներ, քիչ բարձր ձայն, մի քիչ էլ անգիր արած «պատիւ», «հասարակական օգուտ» բառերը կարող են ստորագրութիւններ կուտակել: Բացի դրանից, եթէ ստորագրութեան ժողովողը ունի մի «աղա» պաշտպան, որից տնտեսապէս կախում ունին ամբոխից շատերը—այն ժամանակ «աղայի» մի ակնարկը հարիւրաւոր ստորագրութիւններ կարող է հաւաքել. մանաւանդ մի այնպիսի դրութեան մէջ, երբ փողատէր աղան ներկայանում է որպէս տէր և իշխան բոլոր իրենից կախումն ունեցողների:

Յաճախ մարդ ապշում է երբ յանկարծ տեսնում է որ ակներև, անիրաւ ու կեղտոտ անձի պաշտպանելու համար՝ հարիւրաւոր ստորագրութիւններ են հաւաքել. բայց ամբոխի հոգեբանութիւնը, տնտեսական հանգամանքներն ու այլ դրութիւնները՝ պարզում են այդ ցաւալի երևոյթի պատճառը: Եւ ահա մի որ և իցէ անպատկառ ու մեծ ճանապարհի աւազակապետ «աղա», որպիսին է Ռաշտի Աստուածատուր Տէր-Օհանեանը, տարիներից ի վեր տնտեսապէս և այլ միջոցներով իրեն ստրուկ դարձրած ամբոխի՝ քթիցն է բռնում և իր համար մեղրալից կեղծութեամբ թէյ պատրաստող վարժուհուն, իր մեծութիւնն դրւատող, կեղտերից բարձրութեան գահ կառուցանող ուսուցչին պաշտպանելու համար՝ ստորագրութիւն է ժողովում, կրթութեան գործը իր կեղտոտ ինստինկտների գործադրութեան գործիք դարձնում: Թափվում են մեր սեղանի վրայ հանրագրութիւններ, որոնց տակը ստորագրել են նոյն իսկ ինտելլիգենտ—հասկացող անձինք կամ վախենալով և կամ ո՞վ գիտէ ինչպիսի հանգամանքներից ճնշուած:

Կանգ չենք առնում երկար, ապացուցանելու համար թէ այդ հանրագրութիւն ստորագրողներից շատերը ինչպէս մեզ առանձնապէս գրել են, որ իրենք ստորագրել են վախենալուց, որ իրենց ստիպել են, սպառնացել են: Չենք ուզում դեռ թւել թէ որպիսի կեղծութեամբ են հաւաքուել այդ ստորագրութիւնները և այլն և այլն:

Մեր գլխաւոր աշխատակիցն էլ այս անգամ, Ռաշտից անցնելիս ենթարկուել է նոյն իսկ մի աւազակային յափշտակութեան Աստուածատուր Տէր Օհանեան աղայի կողմից: 15 զինուած պարսիկներ յարձակուել են մեծ ճանապարհից անցնող մեր աշխատակցի վրայ, յափշտակել նրան, տարել են Աստուածատուր Տէր Օհանեանցի մօտ, նախօրօք կողոպտելուց և վիրաւորանքներ հասցնելուց յետոյ: Այնտեղ Տէր Օհանեանը զանազան

շողոքորթական սպառնալիքներ է կարդացել մեր հասցէին, ճգնել է մեր գլխ. աշխատակցից ստորագրութիւն առնել եալլն եալլն և մեր աշխատակիցը խոստացել է որ կը խնդրի խմբագրութեան՝ տպագրելու ուղարկուած հերքումը կամ նրա բովանդակութիւնը:

Ի՞նչ տպենք. տպենք որ այդ հերքումը մի անմիտ բան է և աշխատում է հերքել միայն մի կէտը: Ենթադրենք պահ մի որ այդ կէտը սուտ է. իսկ միւսները. չէ՞ որ միւսները բաւական են տրատաւորելու այն ուսուցչին ու ուսուցչուհուն, որոնք քծնելով և շողոքորթելով փաստակել են Տէր Օհանեանցի պէս զզուելի վայրենիների պաշտպանութիւնը և անպատիժ կերպով իրենց գձուձ շահերին են ծառայեցնում ազնիւ սկզբունքները, օգտուելով ժողովրդի բարեսրտութիւնից: Բայց մենք այս համարումն իսկ տպագրում ենք մի նամակ ու կրում է ստորագրութիւն և որ քաջութիւն ունի հաստատել մեր գլխաւոր աշխատակցի № 21-ում գրածները: Ռաշտից մեզ եկած հոգաբարձական մի յանդուգն նամակ պահանջում էր իմանալ թէ ով էր այն, որ մեր աշխատակցին հաղորդել էր ամէն ինչ:

Այդ պարոնը ահա այժմ գրում է իր բուն ստորագրութեամբ:

Այդպիսով հարցը մտնում է իր պարզ գրութեան մէջ, ամբաստանողը երևան է գալիս, փաստեր է մէջ բերում և հաստատում բոլոր մեր ասածները,

Մենք այդպիսով վերջացնում ենք Ռաշտի ուսուցչի, ուսուցչուհու և այնտեղ իրենց գձուձ գործունէութեամբը յայտնի փտած Ծառաների և Աղաւէլների հետ մեր գործը: Մենք ցաւում ենք միայն որ ռաշտեցիք հանդուրժում են այնքան երկար կրել այդ աղաներից ստացած ստրկական օղերը, ոչխարների պէս կատարել այդ աղաների կամքը և դեռ շարունակում են իրենց մանուկների կրթութեան գործը թողնել մի ապիկար ուսուցչի և մի լրովին տգէտ վարժուհու ձեռքը: Մենք ասել ենք որ չենք վախենալ տրորելու ստութիւնն ու կեղծութիւնը, ոտնատակ տալու ստորութիւնն ու քծնութիւնը:

Այդպէս էլ անում ենք և անելու ենք, չը նայելով որ Ծառաների պէս աւազակներ նախատում են մեր աշխատակիցներին և կամ յաջողվում են սպառնալիքներով ստորագրութիւններ կորզել միամիտ ժողովրդից: Մենք միշտ մեր դրօշի տակն ենք և կանգուն. եթէ ընկնենք իսկ, կընկնենք քաջաբար, մեզ վախեցնել չեն կարող ո՛չ Ծառաներ, ո՛չ Աղաւէլներ և ո՛չ էլ նրանց բռնութեան տակ հաւաքուած անմիտ հանրագրութիւններ:

Ռաշտի խնդիրը պարզուեց. ուսուցիչն ու ուսուցչուհին համարվում են այսուհետև ընդ միշտ խարանուած, Ծառաները որպէս նրանց անամօթ պաշտպանը և Ռաշտի դպրոցը որպէս զոհ այդ չալկալի:

Ռաշտի ժողովուրդին է մնում ուշքի գալ և ցնցել իրենից այդ զզուելի ցեցերին, վռնդել իր միջից այդ տիրացուներին և իրենց տնտեսական ոյժը, ուսումնասէր ոգին հարստահարելու չը թողնել զանազան բաղդախնդիրների կամ իբր գործիք գործածել զանազան Ծառաների կրքերի:

Լ. Փ.

ՄԻ ԿԵՂԾՈՏ ԴԱՒ

«Շաւիղ» № 16-ում տպել ենք Սալմաստից մեզ ուղարկած մի յօդուած, որ կրում է «Սալմաստի տեսչի փոնդալականութիւնը» վերնագիրը: Այդ յօդուածում նկարագրած է Սալմաստի տեսչի մի քանի վայրենութիւնները: Այդպիսի վայրենութիւններ թէև անսպասելի չեն Մ. Աւետիսեանից, սակայն այդ յօդուածում հաղորդուած փաստերը ԼԻՈՎԻՆ ՍՈՒՏ ԵՆ և դիտմամբ հնարուած:

Մեզ ուղարկած թղթակցութիւնը կրում էր մի անուն և մի ազգանուն, այն է Ղազար Մելիքեանց, որ խնդրել էր «եռաստղ» դնել իր գրուածքի տակ: Մենք տպեցինք նամակը, որովհետև պատմած դէպքերը հաւանական էին թւում. Մ. Աւետիսեանից դեռ դրանից վատերն էինք սպասում: Բացի դրանից, մենք չէինք կարող ճանաչել ամէն մի գրող թղթակցին անձամբ: Ուղարկուած յօդուածը կրում էր արժանահաւատ կերպարանք:

Յօդուածը տպուեց: Եւ ահա մեր բարեկամներից մէկը հեռագրով հաղորդեց մեզ, որ յօդուածի փաստերը լրովին սուտ են, և «որ յօդուածը մի սրիկայական խաղ է «Շաւիղի» պատւի հետ, որ խաղացել են չորախնդաց մարդիկ», Այնուհետև ստացանք նամակներ, որոնք պնդում էին այդ:

«Այդ խորամանկ մարդիկ—գրում է մեզ մեր բարեկամը— իրենց հրէշային նենգամտութեան մէջ ստեղծել են փաստեր և չինծու փաստերի հիման վրայ բարձրացրել գոռոց—կոչելն այն յետին մտքով, որ ընթերցող հասարակութեան զգալ տան, թէ «Շաւիղը» ամբողջովին զբաղուած է ս տ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ի տպագրութեամբ, որպէսզի այդ «զրպարտութիւնների» շարքումը դասին նաև իրենց մասին տպածները մինչև այժմ»:

Ուրեմն մեր թշնամիները, կամենալով «Շաւիղի» վրայ մի կեղտ դնել, պատրաստել են մի այդպիսի գձուձ դաւ. և երբ մի անգամ «Շաւիղին» ստութեան մէջ ձգէին, դրանով յոյս ունէին որ իրենց կեղտերն էլ կը ծածկէին: Բայց ոչինչ չը կայ որ չը յայտնուի. «Շաւիղը» եթէ իր անխղճմտանքա որ թղթակիցների մէկից կամ մի կեղտոտ անձից խաբուելով ընկնի մի սխալի մէջ, այն ժամանակ կ'անի այն, ինչ որ ահա մենք անում ենք այժմ:

Մենք սկսեցինք մանրամասն քննութիւն, մեր գլխաւոր աշխատակիցն էլ անցնելով Կովկասից ուր այժմ վեհ. կաթուղիկոսին կողոպտելով է զբաղուած Սալմաստի այդ զզուելի տեսուչը—ստուգեց որ № 16 ի յօդուածը դարբնուած է մեր թերթի վարկը վնասելու համար և երբ միջոցներ ունեցանք աւելի խոր քննութեան մէջ մտնել, երևան հանեցինք այն փաստը որ այդ ստայօդ յօդուածը գրել է նոյն ինքն Ձեռուց Մ. Աւետիսեանը: Որովհետև գտանք տեսչի մի ձեռագիրը և համեմատեցինք № 16 յօդուածի ձեռագրի հետ. Նոյնն էին երկուսն էլ: Մ. անգամ ևս ել ևան է գալիս ուրեմն Մ. Աւետիսեանի կեղտը:

Կողոպտել ժողովրդին, հարստահարել կ[...]թակա[...] գործը և այդպիսի յոռի թեամբ վերաբերուել մամուլի հետ ընդունակ է միայն Մ. Աւետիսեանը և իւր շայկան, որոնք տաւ[...]ններից ի վեր էլ աւազակութիւն չը մնաց որ չանէին Սալմաստի գաւառում:

Մենք յայտ բերում ենք որ № 16 «Շաւիղում» տպած «Սալմաստի տեսչի փոնդալականութիւն» յօդուածը կեղծ է, ստայօդ և գրել է նոյն ինքն այդ Մ. Աւետիսեան տեսուչը, որ իր այդ վերջին ընթացքովն ապացուցեց թէ իրենից ներկայացնում է ապականութեան մի տիպար, որի վրայ պիտի թ[...]լ և [...]ը ցած է նոյն իսկ քննադատելու: Քննադատում են փոքր [...] յատէ կարգ[...]կութիւն ունեցող անձեր, իսկ Մ. Աւետիսեանների չ'ն արժանացնում այդպիսի պատուի անգամ:

Լ. Փ.

ՆԱՄԱԿ ՌԱՇՏԻՑ

13 Յուլիս 95.

Ես չէի ուզել հրապարակ գալ, որովհետև իմ պաշտօնը թոյլ չէ տալիս որ կարողանամ ամէն ժամանակ ազգային գործի խառնուել: Բայց ձեր թղթակցաց «Շաւիղի» № № 20 և 21 համարներում Ռաշտի դպրոցների պակասութիւնը որ համառօտ գրած էր, այստեղ մեծ յուզում պատճառեց և ստիպեց ինձ, յանուն ճշմարտութեան հրապարակ գալ: Երբ առաջին հոգաբարձական ժողովը կազմեց որ այստեղի ուսուցչին և ուսուցչուհուն հեռացնեն, հոգաբարձուներից երկուսը կամք չունէին. Նրանք ծածուկ պաշտպանում են այդ կրթութեան ապիկար պաշտօնեաներին, որովհետև իրենց տուած զաւակական պատուիրը բաւարար էին և խոստացել են ուսուցչին, որ ինչպէս միշտ պաշտպանած են, էլի կը պաշտպանեն: Վերջին ժողովում պ. Աստուածատուր Տէր Օհանեանը չեկաւ, բայց պ. Աղաւել Յովսէփեանը առ երեսս էր միայն նախատում ուսուցչին: Երբ ժողովը վճռեց որ պէտք է ուսուցչին և ուսուցչուհուն նամակ գրել ահա պ. Աստուածատուրն ասաց—պ. Աղաւելն առաջ թող ստորագրի, սա էլ նրան ասաց և գործը անկախ մնաց: Այդ միջոցին «Շաւիղը» հասաւ. ճարպիկ հոգաբարձուները (երկուսը ի հարկէ) կպչեցին թերթի յօդուածից և սկսեցին զոռալ թէ «ազգիս օրիորդաց պատւին պակասութիւն են գրել» ի հարկէ օրիորդաց միամիտ հայրերը գրգռուեցին և չըկարողանալով ըմբռնել որ յօդուածը հոգաբարձուներին է միայն խայտառակում ու ուսուցչին և վարժուհուն—մի ժամանակ դայլացան թերթի դէմ:

Ես ուզում եմ այդ խնդիրը պարզել ուստի և գրում եմ այս երկտողը:

Այստեղի հոգաբարձուները, պիտի իմանալ, որ ութն են. Տ. Ղեւոնդ քահանան—նախագահն է, յետոյ գալիս են պ. Յ. Բագիլ—բանկի տնօրէն, Աստուածատուր Տէր Օհանեան գործակատար Աղաւել Յովսէփեան—Թումանեանց գործակալ, Ա. Յորդանանեան—մանրավաճառ, Յ. Առաքելեան—չիրաչի և Ս. Ասլանեան—վաճառական: Սրանցից մի քանիսը, կարդալուց յետոյ «Շաւիղի յօդուածը, զգացին որ քարը իրենց գլխին էր խփվում և շտապեցին «Արձագանքում» հերքել «Շաւիղի» գրածը, այստեղ է որ նրանք աշխատում են կեղտոտել ուրիշի, որպէսզի իրանք մաքուր երևան:

Նրանք, օրինակ, ասում են որ պարսիկները չեն եկել օրիորդաց դպրոցում իբր աշակերտ: Ես հաստատում եմ որ մինչև իմ առ հոգաբարձութիւնը արած կանչառը, մի տարի ու կէս շարունակ, պարսիկ տղամարդիկ յաճախում էին օրիորդաց դպրոցը, ուսուցչի ներկայում, ուսուցչից դաս առնելու համար: Ես յայտնեցի հոգաբարձուաց թէ հինգ հոգի պարսիկ. ամէն օր, կէսօրից երկու ժամ անց գալիս են օրիորդաց դպրոց և մինչև արևմտանում են այնտեղ իբր թէ ռուսերէն են կարդում. այդ միջոցումն դպրոցի օրիորդները թիւրքական երգ ու պար էին առնում բռնկում վարժուհու 14 տարեկան օրիորդի առաջնորդութեամբ, պարսիկներից մէկը դաս էր կարդում, իսկ միւսները լուսամուտից նայում էին և զմայլում թիւրքական երգովն ու պարովը: Ես պնդեցի հոգաբարձութեան, թէ ո՛ր օրէնքով մի երիտասարդ ամուրի ուսուցիչ, բնակվում է օրիորդաց դպրոցում. պ. Աղաւէլը ասաց որ ուսուցիչը պէտք է անպատճառ այնտեղ մնալի, որ գիշերները իր քրոջ դաս տայ, նրա միւս օրւայ օրիորդներին դաս տալիքը: Ես ծիծաղեցի, պ. Խաչատուր Թումանեանցն էլ ներկայ էր: Ես հարցի թէ ուրեմն այն վարժուհին որ պէտք է նոր բան սովորի և այն ուսուցիչը որ միայն մեծ մեծ խօսել գիտէ, ինչով են արժանաւոր, որ 800 ր. ռոճիկ են ստանում, այլ և բնակութիւն, վառելիք եւ ծառայ: Պ. Աղաւէլն ասաց, որ դրանից լաւն այստեղ չի գալ, որովհետև այստեղ զւարճութիւն չը կայ: Ես պատասխանեցի թէ կարող է լինել որ գտնուեն աւելի լաւ և պատուաւոր ուսուցիչ և վարժուհի, որոնք մեռոնցի նման զւարճութեանց իբրահար չը լինեն մնան, այլ ի սէր գործի զոհեն իրենց քէֆը *): Ինձ ծաղրեցին ասելով թէ «անդրջրհեղեղեան զանգի» տէր եմ:

Քիչ ժամանակից յետոյ տեսնում եմ որ պարոնները էլի շարունակում են գալ և երգերն ու պարերը նոյնպէս. մեր պատուհանից տեսնում էի այդ բոլորը. խոստովանվում եմ, Պարսկաստանի մէջ էի մեծացել. ճանաչում եմ մեր երկիրը և նրա բարքերը. տեսնում էի որ այդ բոլորի հետևանքը վատ պիտի լինէր, ուստի և նորից դիմեցի հոգաբարձութեան, նորից բողոքեցի. այն ժամանակ պ. Աստուածատուրն էլ առարկութիւն չըգտաւ, այլ ասաց թէ մի քանի ամիս է մնացել արձակուրդներին, յետոյ կը հրաժարեցնենք ուսուցչին և ուսուցչուհուն. յետոյ էլ աւելացրեց թէ «կարող էք լաւը գտէք»: Էլ ճար չունէինք. մեր տղայոցը հանեցի դպրոցից և մինչև վերջը սկսեցի բողոքել ամէն տեղ ու պահանջել որ այդ խայտառակութիւնը վերացուի:

*) Յօդուածագիրը իրաւունք ունի. այդպիսի ազնիւ երիտասարդներ շատ կան Կովկասում: Խմբագրութիւնս յանձն է առնում 800 րուբլի ռոճիկով, Ռաշտեցոց համար գտնել մի կանոնաւոր դպրոցից աւարտած, համեստ և աշխատաւոր ուսուցիչ և նոյն տեսակ ցեղ ունեցող, մինչև իսկ կար ու ձև իմացող վարժուհի—այր և կին կամ քոյր ու եղբայր: Խաբերայ է նա, ով կասէ թէ այդպիսիները գտնել չէ կարելի:

Ծան. Խմբ.

Երբ «Ճաւղի» հաւուածները հասան, մեր ճարպիկ վարժապետն ու վարժուհին զգացին որ ոտների տակի հողը շարժվում է. իսկոյն սխալ մնկնեցին թղթակցութեան միտքը, գրտուն մի քանի միամիտ կանայք, վախեցրին նրանց և կորզեցին մի քանի ստորագրութիւններ մի սուտ հերքման համար ու ուղարկեցին «Մշակին»: Երբ այդ հերքումը տպւեց (չմոռանամ ասել որ շատ ստորագրութիւն չը գտնելով, մի քանիսներինն էլ իրենք գրեցին). երբ տպւեց, ստորագրութիւն ունեցող կանայք բարկացան որ առանց իրենց համաձայնութեան և խաբելով կորզել է ստորագրութիւնները, շտապեցին ներողութիւն խնդրել գրացի խանիցն ասելով թէ իրենք ոչինչ լուր չունեին այդ մասին, վարժապետն ինքն է առանց մեր գիտութեան ստորագրել: Մոքա են անւանք այն տիկինների, որոնք չը գիտեն թէ ով է իրենց անունը ստորագրել հերքման տակ: Տիկին Զմրուխ Մ. Ահլավէրդեան, Իսկուհի Մելիք Ահլավէրտեան. Սոնա Ցակովբեան: Իսկ «Արձագանքի»գրւածքից,որի տակը հոգաբարձուներ են ստորագրել, ոչինչ լուր չ'ունեն եղել մի քանի հոգաբարձուները և նախագահը:

Ահա այդպէս կազմւել են հերքումները՝ ստելու համար մի իրողութիւն:

Ձեր թղթակիցն էլ ասենք, սխալ է գրել. գինի օղիով պարսիկներին ղւարճացնելը ճիշտ չէ, թղթակիցը սխալ է լսել: Մի քանի տշակերտուհիներից վարժուհին գինի և օղի ուզել է, բայց ոչ թէ ուղղակի պարսից համար, այլ իրենց համար. ես դա մի քանի հոգիներից լսել եմ, որոնց մէկն էլ, պ. Կոստի Բունաթեանը, ասում էր որ վարժուհին ասել է իրենց աղջկան որ ութ շահի փող և մի շիշ օղի կամ գինի բերեն, որ գնան բաղը քէֆ անելու. պ. Կոստին փողը տւել է, իսկ օղիի համար ասել որ «մենք շիրաջի չենք» և չէ տւել: Վախենում եմ որ նամակիս երկարութիւնը ձեզ զզւեցրեց. ես դեռ շատ ասելիքներ ունիմ վարժապետի և վարժուհու մասին. ես պիտի շարունակեմ դեռ գրել. թող ամաչեն (եթէ կարող են) որ դեռ այս տարի էլ են պահել այդ ապիկարներին: Հաստատ իմացէք, որ ժողովուրդը չէ կամենում նրանց, բայց հոգաբարձութեան մէջ կան մի քանի աղաներ, որոնք զանազան պատճառներով պաշտպանում են նրանց և խեղճ ժողովուրդը վախենում է ձայն հանի:

Օր. դպրոցին գրացի,
Սարգիսեան Դաւիթխանեանց

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐ. հատոր Ա. պատմական զրոյցներ. Թարգմանեց ի պարսկերէնէ Միքայէլ Ա. Մարգարեան. Թէհրան. Տպարան Ա. Բէկնազարեանի. 1895 գինն է 30 շահի:

Ինչպէս որ կան մտաւորական հիւանդութիւններ, կան նաև գրականական, գիրք գրելու, իր անունը մի որևէ գրքի վրայ ցոյց տալու հիւանդութիւն: Բաւական է որ լինի մի գրւածք որի վրայ իր անունը փայլի. դա անմահութիւն է համարում հիւանդը: Եւ չէ նայում թէ ոպլիսի գիրք է իր գրածը կամ թարգմանածը. թէ արժէ՞ր նրան հրապարակ հանել, ընթերցողի ժամն ու փողը խլել և մեր աղքատ գրական ասպարէզը լցնել ցանցառ և նոյն իսկ անբարոյականացնող գրուածքներով: Այդպիսի մի հիւանդ անշուշտ եղել է Միքայէլ Ա. Մարգարեանը, որ ձեռնարկել է թարգմանելու վերոյիշեալ վերնագրով զրոյց անեկդոտները և որոնց այժմ հրատարակում է նրա որդին, կամենալով անշուշտ իր հօր յիշատակը անմահացնել:

Գիրքը թարգմանւած է պարսկերէն «Ջէյնէթ-իւլ-Մէջալըս» գործից, որպէս ասում է թարգմանիչը՝ «ընտրանօք»: Սակայն բոլոր եղած անեկդոտներից մի քանիսը միայն ունին մի քիչ սրամտութիւն իսկ միւսները անպէտք և անհամ պատմութիւններ են, որոնք ոչ մի արժանիք չ'ունէին թարգմանւելու:

Բայց թարգմանիչը ինքն էլ է խոստովանվում այդ՝ ասելով. «որովհետև այս ղւարճալի (?) պատմութեանց հաւաքածոյն գրականական մի տարր (?) չէր կազմում իւր մէջ (ի՞նչ հայերէն), ուստի և ես գայն ընդ անւամբ «Արևելեան Զրոյցների»—anecdotes—այսու յետագայ ուղերձիւս կը նւիրեմ ազգի այն պանդուխտ խմբին, որոյ մօտ կը հաւատամ անշուշտ մի աստիճան յարգ պիտի գտնէ նա իր սահմանափակ շրջանի մէջ»:

Ապա թարգմանիչը մի ուղերձ է նւիրում այն պարոններին, որոնք թարգմանչին հիւրասիրել են, նրա ճանապարհորդութեան ժամանակ—«հիմնելով անշուշտ ձեր ղաղափարական համակրութիւնն իմ ժողովրդական այն համբաւոյն վրայ (sic), որ քսանամեայ աննենգ (!!) և անտրտուր (աւելորդ չէ՞ր այդ բառը) ծառայութիւններ միայն առ ազգն կարող են գոյացնել մի համայնութեան մտքում»: Որպիսի յաւակնոտ հօսսական խօսքեր միանձի կողմից, որի արած «աննենգ ու անտրտուր ծառայութիւնների» արդիւնքներն է, որ այսօր վայելում է Թէհրանը 8. Գառապարեանի և իւրայինների խաւար ու յետադէմ գործունէութեան շնորհիւ: Թարգմանիչն է այն նշանաւոր Միքայէլ Ա. Մարգարեանը, որ հիմնադիր է եղել Թէհրանի խաւարամիտ կուսակցութեան. այդ խմբի Պետրոս Սիմէօնեանցըն է: Բայց թողնենք այդ. խնդիրը այն գրքի մասին է. որ ներկայանում է իբր անդրանիկ արդիւնք Թէհրանի տպարանի: Ոչ մի արժանիք չ'ունեցող այդ առակները գլէթէ չեն էլ կարգացվում, որովհետև թարգմանւել են մի անճոռնի լեզուով: Այդ լեզուն մի խայտառակ խառնուրդ է Կ. Պոլսի և Արարատեան բարբառների, լիքը քերականական սխալներով, անհասկանալի, անհեթեթ ոճերով, դարձւածքներով: Յիշեցնում է Եփրեմվերդու ծաղրելի լեզուն: Դեռ չեմ յիշում որ կէտադրութեան կանոնի մասին գրողը կամ սրբագրիչը ոչ մի գաղափար չեն ունեցել: Պարզ է որ թարգմանիչը ոչ պարսկերէնն է կանոնաւորապէս իմացել և ոչ էլ իր մայրենի լեզուն:

Գրքոյկը բովանդակում է 25 առակներ, որոնցից շատերը ուղղակի անբարոյականացուցիչ էլ են, որպիսին է վերջինը:

Գաղափար տալու համար թէ որպիսի առակներ են պատմվում այդ գրքի մէջ, տամ մի առակի բովանդակութիւնը: Հին Նիշաբուրում մի վաճառական մի օր փողոցում տեսնում է մի կարտւած հագուստով շատ սիրուն աղջիկ. խօսեցնում է և գնում է նրանց տուն, հօրից ուզելու համար աղջկայ ձեռքը: Տան մէջ նա զարմանալով տեսնում է սաստիկ չքաւորութիւն և հարստութիւն և երբ այդ հակապատկերների երևոյթով հետաքրքրվում է, տանտէրը—մի շէյխ, հրաւիրում է նրան միւս օրը մզկիթ գալ՝ տեսնելու համար թէ ինչպէս՝ կարելի է հարստանալ: Մզկիթում, շէյխը մի քարոզ խօսելուց յետոյ, ժողովրդին է ցոյց տալիս մի քսակ ոսկի և ակնեղէն և ասում էր որ գանէ է. ով որ տէրն է, թող նշան տայ: Բոլորը հիացած են մնում շէյխի ազնւութեան վրայ և երբ շէյխը ոչ ոքի յայտնում է որ ինքը ուխտաւոր հաց չունի, ամէն կողմից նրա աշխին է թափվում արծաթէ դրամներ: Բայց գտնւած ոսկու քսակը տալիս է մի պառաւի, որը յայտնում է թէ իրն էր ու կորցրած է եղել: Վաճառականը իսկոյն նկատում է որ պառաւը նոյն իսկ շէյխի կինն էր և «ազնիւ» շէյխը այդ սուտ խարդախութիւնն էր արել և հաւատացեալների ազնիւ զգացմունքներն ու յատկութիւնները, յաջողել էր լաւ փող հաւաքել: Այնուհետև շէյխը վաճառականին էլ է խորհուրդ տալիս սուտ սնանկութիւն հրատարակել ու զրկել իր արհեստը: Վաճառականը լսում է իր աներոջ, սնանկութիւն է հրատարակում, և «պարեկամք նորա արդի տխուր վիճակին վրայ ցաւելով»ահագին փողեր են տալիս նրան: Վաճառականը տեսնելով որ այդպիսի խարդախութեամբ աւելի հեշտ է հարստանալ, ասում է. «ինչպէս կը թողնում այսպիսի արհեստն, երբէք»: Եւ այդ անբարոյական առակը վերջանում է սոյն խօսքերով «Կեցցես, մարդկանութիւն արա եթէ կուզես կարող չը մնալ»...

Ահա այդպիսի առակներ է, որ թարգմանել է Միքայէլ Ա. Մարգարեանը: Այդպիսի մի վնասակար գիրք հայ գրականութեան համար մի խորին անպատւութիւն կարող է բերել և իր թարգմանչի բարոյական յատկութիւնների արտայայտիչը միայն համարւել: Տպագրութիւնը անպիտան է. սխալներով լիքը: Կէտադրութիւն չը կայ: Ափսոս այն փողը որ ծախսւել է այդ գրքոյկի տպագրութեան համար: Շատ շնորհակալ կը լինէր ազգը, եթէ թարգմանողի ժառանգը խնայէր մեզ՝ գրքի միւս հատորներիցը:

Բրիչ.
Վ. Վ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Դավրէժ. 13 յուլիսի 95

Արդարև շատ զարմացանք կարդալով Ձեր լրագրի 22-րդ թւում, մեր ընկերութեան մասին Դավրէժից մի սխալ և միանգամայն թըշնամական ոգւով գրւած յօդուածը:

Վարչութիւնս երբէք իրաւունք չունի մեղադրել ձեզ, ի նկատի ունենալով որ դուք՝ ինչպէս և ամէն մի ազգային գործոց նախանձախնդիր մի մարդ, միշտ աշխատէք ազգին կամ ընդհանուրին վերաբերեալ գործոց մէջ խարդախութիւն ու նենգութիւն անողներին հրապարակաւ խայտառակել, մատնացոյց անելով նրանց գէշ վարմունքն. բայց խիստ զարմանում ենք թէ ինչպէս այդ յօդուածագիրը իրեն թոյլ է տւել այդպիսի մի անհագին սուտ գրելու, քանի որ արդէն մի անգամ մեր ընկ. վերաբերեալ մի սխալ լուր գրւեցաւ և մենք էլ պատասխանեցինք: Մեր ներկայացրած հաշւի ճշտութեան համար դարձեալ ներկայիս կը հաստատենք, և այդ հաշւին էլ երբոր տարեգլխին ընդհ. ժողով ունեցանք բոլոր անդամոց կողմէ ևս քննւեցաւ եթէ սխալ լինէր այն ժամանակ անդամներն կը բողոքէին, և ով որ հետաքրքիր է իմանալ նրանց խօսութիւնը կարող է դիմել վարչութեանս և քննել հաշիւներն. եթէ մենք գրած էինք թէ ընկ. անդամներից բացի ոչ ոք իրաւունք չունի իր ուզած ժամանակ հաշիւ պահանջել, դա շատ պարզ է որ միմիայն այս տարւայ հաշիւների համար էր և ոչ թէ անցեալների, որովհետև ընկերութիւններն պարտաւոր չեն այն հաշիւներն, որոնք դեռ տարին լրացած չլինելով չեն փակւած—ուրիշ մարդկանց ներկայացնել, իսկ նրանք որ փակւած վերջացած են և լրագրով էլ յայտարարւած, ինչ կերպ կարելի է ուրիշներից պահել. նախ՝ չէ որ արդէն յայտարարւած է և երկրորդ որպէսզի երբ որևիցէ մէկն յայտարարւած հաշիւների մասին միորևիցէ կասկած կամ նկատողութիւն ունենայ, կարողանայ պահանջել:

Ուստի յարգելի խմբագիր, ձեզ ծանձրացնելնուս պատճառն սա է, որ բարեհաճիք վերստին վերականգնեցնել մեր ընկ. պատիւն հերքելով 22-րդ թւում գրւած յօդուածն, սորա համար մենք առ ի ապահովութիւն, դարձեալ կրկնում ենք որ հաշիւներն շատ ճիշտ են և ամեն պատասխանատւութիւն մեզ վրայ ենք առնում:

Ի դիմաց Դպրոց. Բար. ընկ. վարչութեան նախագահ

Վարդան Վարդանեանց.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Շաւիղ» № 16-ում տպւած «Սալմաստի տեսչի վանդալականութիւն» յօդւածի կեղծ, գիտմամբ մեր թերթի վարկը ձգելու միտումով գրւած լինելը՝ հաղորդեցինք. այսօրւայ համարում պարզում ենք այդ հարցը, որին այլ ևս չենք վերադառնալու:

—

Ընթերցողի ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում այս համարում տպւող Ռաշտի թղթակցութեան վրայ, որը և կը լինի վերջինը այդ խնդրի մասին: Մտադիր չենք այլ ևս մեր թերթը շատ զբաղեցնել այդ հարցով:

—

Հայկազեան դպրոցի համար ուսուցիչներ դեռ չը կան. երևի չեն էլ լինի, որովհետև նախօրօք եղած դիմումները անյաջող են եղել: Ցաւալի է. ցանկալի էր որ հոգաբարձութեան անցեալ տարւայ սխալների շնորհիւ, դպրոցը փակ չը մնար և կամ թէ անճարութիւնից յանձնւէր զանազան պատահական տիրացուների:

—

Կիւրակէ, ամսիս 6-ին, քաղաքս ժամանեց թերթիս գլխաւոր աշխատակիցը:

—

Ռաշտի մի աղա, Աստւածատուր Տէր Օհանեան անունով, ամսիս 3-ին 15 զինւած անձերի յանկարծական յարձակումով, յափշտակել է տւել մեր գլխաւոր աշխատակցին Փիրաբազարից Ռաշտ գալիս և տարել իր գործարանը, կամենալով նրանից ույժով հերքման թուղթ առնել Ռաշտի խնդրի մասին: Բայց անյաջող է եղել իր յոյսերի մէջ: Հարկ եղած տեղ դիմւած է, Աստւածատուր Տէր Օհանեանցի այդ վայրենութիւնը պատժել տալու համար, իսկ ինքը—մեր գլխաւոր աշխատակիցը կը նկարագրէ իր հետ պատահած դէպքը, որ շատ բնորոշ է և միևնոյն ժամանակ կըր-

թիչ: Տէր Օհանեանցի այդ աւազակային վարմունքն իսկ բաւական է իր դատը կորցնել տալու և իրեն ցեխի հետհաւասարեցնելու համար: Երևում է որ Տէր Օհանեանը նորից կարօտել է իրեն արժանի և մի քանի անգամ վայելած գնդանների ու բանդերի:

—

Մի զարմանալի լուր: Խալֆա Յ. Դասպարեանը Երզրումի առաջնորդից հրաւէր է ստացել Երզրում գնալու, դպրոցների տեսչութեան պաշտօնով: Երզրումի առաջնորդ Ղևոնդ եպ. Շիշմանեանն ու իրեն շրջապատողները հէնց այդ քայլով ցոյց են տալիս թէ ինչ գլուխներ են. թէ չէ, ինչ է նշանակում Երզրումի դպրոցները յանձնել կամենալ մի այնպիսի փտած խալֆայի, որին ուսուցչի անուն անգամ տալն ամօթ է: Ասում են որ խալֆան մերժել է: Պատճառը հասկանալի է, որովհետև հրաւէրի մէջասած է որ տեսչին կ'զգնեն Սանասարեան դպրոցի վարժապետները բոլորը բարձր կրթութիւն ստացածներ: Դասպարեանը վախենում է որ խայտառակւի և բոբիկութիւնը երևան գայ: Պատիւ չէ բերում երզրումցոց այդ հրաւէրը, քանի որ իրենց ունեցած Ղազարոս կամ Կարապետ պատուելիներից աւելի վատն է Դասպարեանը:

—

Լսում ենք որ Սպահանի փոխանորդ հայր Ծ. վ. Այվատեանը սկսել է քննել Ռաշտի ուսուցչի հարցը և մտադիր է շուտով անձամբ էլ Ռաշտ գնալ: Հայր սուրբի ուշադրութիւնն էլ ենք հրաւիրում այս համարի մէջ տպւող Ռաշտի թղթակցութեան վրայ:

—

Դավրէժից մեզ գրում են որ Արամեան դպրոցի տեսուչ Զիլինգիրեանը փախել է այս տարւայ համար ևս: Արամեան դպրոցի հոգաբարձուները դեռ չեն վճռել մի կանոնաւոր ուսումնարան ունենալու և դրա համար էլ է որ ամէն հասնողի յանձնում են դպրոցը: Առ հասարակ Արամեան դպրոցը փայլում է իր մի քանի թէրուս այնպիսի ուսուցիչներով էլ, որոնք տարրական դպրոցների ցէնզ իսկ չ'ունեն:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են որ Արամեան և Լիլավա թաղի դպրոցների հոգաբարձութեան միացման պատճառով, գոյացել են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք վնասում են Լիլավայ թաղի տընտեսական դրութեանը: Օրինակ հէնց այս տարի այդ դպրոցի վիճակախաղութիւնը շատ վատ է գնում և դպրոցը գրանով կարող է զրկւել 1000 թումանի մի արդիւնքից:

—

Մի ցաւալի լուր են բերում մեզ Կովկասի լրագիրները: Թիֆլիզում վախճանւել է «Մշակի» հրատարակչուհի Տ. Մարիամ Աղամալեան, տիկին Արծրունին: Նրա մահը մի կորուստ է, որովհետև Տիկինը օրինակելի աշխատող և մանաւանդ ջերմ սիրահար էր գրականութեան. տարիներից ի վեր նա գործում էր իր ամուսին Գրիգոր Արծրունու հետ և նրա գլխաւոր օգնողներից մէկն է եղել: Տիկին Արծրունու մահւանից յետոյ, «Մշակի» հրատարակութեան իրաւունքը կ'անցնի իր եղբօր՝ պր. Ա. Արծրունուն: Սակայն դեռ պարզ յայտնի չէ թէ ինչ հանգամանքներ կան և ինչ կը լինի «Մշակի» ապագան: Ըստ երևոյթին պր. Ա. Արծրունին կամենայ թողնել իր Եւրոպայում ունեցած գործերը և ղեկավարել «Մշակը». այնպէս որ «Մշակի» այժմեան դրութիւնը կը մնայ անփոփոխ, և այդ շատ հաւանական էլ է. որովհետև—ինչպէս լսում ենք—կտակի մէջ ասած է որ Մշակի խմբագրութեան այժմեան անդամները պէտք է նոյնը թողնեն: Ապագան ցոյց կը տայ ամէն ինչ: Մեր խորին ցաւակցութիւնն ենք յայտնում Տիկին Գրիգոր Արծրունու մահւան համար:

—

Պարսկաստանի փոստային վարչութիւնը հրատարակել է նոր գներ նամակադրոշմների համար: Այսուհետև արտասահման ուղարկւելիք նամակների փոխանակ 10 շահու, պէտք 12 շահու նամակադրոշ կպցնել. 10 մսխալ տպագրւած լրագիր կամ կապոց փոխանակ 2 շահու պէտք ունենայ 3 շ. նամակադրոշմ. Պարսկաստանի քաղաքների համար թղթակցութեան գինը փոփոխութեան չէ ենթարկւել:

—

Փոխանորդ հօր կազմած Հայաստանի սովելոց օգնելու յանձնաժողովի գործը շատ յաջող է առաջ գնում. մեր կողմից մեր կատարեալ ուրախութիւնն ենք յայտնում և յորդորում միանգամայն որ աճապարէ ինչքան կարելի է շուտով այդ գործը գլուխ հանելու, մանաւանդ որ հասարակութիւնն էլ համակրութեամբ է վերաբերվում: Մենք կարծում ենք որ հանգանակւած գումարները պէտք է ուղարկւեն ուղղակի Պոլսոյ պատրիարքին, ինչպէս և օտար պետութիւնները անում են իրանց դեսպանների ձեռքով: Այս առիթով յայտնում ենք որ ուրիշ քաղաքից այդ հանգանակութեան մասնակցել կամեցողները, իրենց նուէրները կարող են ուղարկել ուղղակի Թէհրան, մասնաժողովի գանձապահ Եղբարք Թումանեանցներին:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիզի հայ. գրքերի հրատար. ընկերութիւնը սկսել է տպագրել և շուտով լոյս կ'ընծայէ Շէքսպիրի «Ինչպէս կամենաք» գործի հայերէն թարգմանութիւնը, որ արել է Յովհաննէս խան Մասեհեանը: Այդ պարոնի «Համլէտ» թարգմանութիւնը այնքան յաջող է եղաւ, որ հայկական գրականութեան մէջ մի նոր երևոյթ կարելի է համարել: Սպասում ենք «Ինչպէս կամենաք» գործին և յոյս ունենք որ պ. Մասեհեանը քաջալերւելով այն ընդունելութիւնից որ գտնում են իր թարգմանութիւնները, ժամանակի ընթացքում կը տայ մեզ Շէքսպիրի գործերի ամբողջ թարգմանութիւնը:

—

Ստացել ենք «Մշակից» արտատպւած Ս. Քալանթարի «Սասուն» անունով գրքոյկը Սասունի քարտէզով կից. արժէ 25 շահի. գիմել խմբագրութեանս:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կովկասից հասնող լուրերը հաղորդում են որ լուրջ շարժումներ են տեղի ունեցել եղեռ շարունակվում են Զէյթունում: Նոյն տեսակ խռովութիւններ տեղի են ունեցել Մարզւանում էլ:

—Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքը կարգադրած է արել այն եպիսկոպոսներին, որոնք ասոյ կոր կաթուղիկոսին հակառակելու միտումով, ձեռնարկել էին զանազան կեղտոտ միջոցների գի մել: Իզմիրլեան պատրիարքի այդ արածը արժանի է համակրութեան:

—Պաստեօրին և անգլիացի մեծ փիլիսոփայ Հերբերտ Սպենսերին առաջարկւել է պրուսական« Արժանիք» անւանւած պատւանշանը, բայց երկու մեծ գիտնականներն էլ մերժել են ընդունել: Այդ մերժումի վրայ շատ են խօսում գերմանական թերթերը:

—Մատագասկարին սկսում են տիրապետել Ֆրանսիացիները. նոր հեռագիրները հաղորդում են որ Մէցաթանանա քաղաքը գրաւած է արդէն:

—Կ. Պոլսի թերթերը շարունակում են տպել անդադար հետևեալը. «պաշտօնական զեկուցում. Վանից, Տրապիզոնից եկմին եալքն կը հեռագրեն որ շնորհիւ վեհափառ Սուլթանի Գանիրային անդորրութիւնը Պրզոմըն ոսէ դէպք պատահած չէ»...

—Սուլթանը հրամայել է բանդերից արձակել այն հարիւրաւոր հայերի, որոնք «քաղաքական յանցաւոր» անունով տանջվում էին տարիներից ի վեր: Չեն արձակել մեծ յանցաւոր ները, օրինակ Սասունի հերոս Մուրադը եայլն.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌԷՅՏԵՐԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

Սոֆիա. Օգոս. 13. (Ն. տ.) Իշխան Ֆէրդինանդը այսօր վերադարձաւ Բուլգարիա:

Լոնդոն. օգոս. 15. Պարլամենտը բացւեցաւ արքունական հրամանով. թագուհին իր գահական ճառի մէջ կարդաց, որ «կանցլէրը յայտնում է որ տեղեկութիւններ է ստացել ուրիշ կառավարութիւններից և այդ տեղեկութիւնները վստահացնում են որ նրանք կը շարունակեն մեզ հետ իրենց բարեկամութիւնը: Ոչ մի կնճռոտ գործ չէ պատահել որևիցէ անկիւնում որ կարողանար Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի ենթարկել: Յոյս կայ որ Չին—Ճապոնական խաղաղութեան դաշինքները մըշտական կը լինեն. խիստ չէզոքութիւն է պահւած այդ պատերազմի ժամանակ: Ես խորին ցաւակցութիւն եմ յայտնում նաև այն բարբարոսութիւնների համար որոնք կատարւել են Անգլիայի միսիոնարների վերաբերութեամբ: Չինացիք խիստ միջոցներ են ձեռք առել: Խօսելով Հայաստանի դէպքերի մասին, թագուհին ասաց որ խիստ սարսափ են ազդել իրեն և ամբողջ քրիստոնեայ ազգերի, մանաւանդ անգլիացիների զայրոյթը շարժել: Նորին Վեհափառութիւնը անձկանօք սպասում է Սուլթանի որոշմանը բարենորոգութիւնների նկատմամբ, որի ծրագիրը յանձնւել է Անգլ. Ֆրանս. և Ռուսաց դեսպանների ձեռքով Բ. Դռան:

Լոնդոն. օգոս. 15. Իր պատասխան թագուհու գահական ճառին Սալիսբիւրին ասաց, որ թիւրքաց Սուլթանը յանցաւոր կը լինի և մեծ սխալ կը գործի, եթէ յանձն չառնի օգնել կառավարութիւնների ջանքերին՝ վերջացնելու համար այն անիշխանական դրութիւնն ու անիրաւութիւնները, որոնք տիրում են Հայաստանում:

Լոնդոն. օգոս. 16. Սալիսբիւրին իր ճառի մէջ յայտնեց նաև որ եթէ Չինական կառավարութիւնը չի պատժիլ միսիոնարներին սպանողներին, անգլ. կառավարութիւնը ստիպւած կը լինի խիստ միջոցներ ձեռք առնել:

Լոնդոն. օգոս, 17. «Times»-ը Սալիսբիւրիի ասած խօսքերը Հայաստանի նկատմամբ, ընդունում է որպէս մի խիստ ազդարարութիւն ուղղւած Սուլթանին. եթէ ռէֆորմներ չը մտցնեն Հայաստանում, ասում է նա. այն ժամանակ կառավարութիւնների համար այլ ևս անկարելի կը լինի երաշխաւորել տաճկաց գոյութիւնը:

Լոնդոն օգոս. 18. Այն յանձնախումբը որ գնացել է Կու—չանգ (Չինաստան) քննելու համար Միսիոնարներին սպանելու գործը՝ տեղ է հասել. տեղի են ունեցել մի քանի կարևոր ձերբակալութիւններ:

„ՇԱՒԻՂԻ“ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

Մարաղա. Միրօղլի. Յօդւածը կը տպւի, ձեզ հարկաւոր է քիչ համբերել. սպասեցէք ձեր հերթին: Շարունակեցէք:

Դավրէժ. Ռ. Մովսէսեան. Ձեր գրւածքները վաղուց եռ են ուղարկւած. միթէ չէք ստացել: Ոչ մէկը չի տպւի:

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝
ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է ԻՆՁ ՄՕՏ
Թիֆլիզի հայոց Հր. ընկերութեան
ԳՐՔԵՐԸ
Ցանկացողներին ուղարկվում է գրքերի ցուցակը:
Դրամի փոխարէն կարելի է ուղարկել և փոստի մարկաներ:
Դիմել Alexandre Ossépian, Rescht
1—5

ՍԱՍՈՒՆ

Աշխարհագրական քարտէզով
կազմեց
Ս. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
(Արտատպած «Մշակ» լրագրից)
Գինն է 20 կոպ. (25 շահի)
Դիմել՝ «Շաւղի» խմբագրութեան.
1—3